

פרטית, אלא כפי האחדות שיש בבני ישראל יכולין לקיים זאת המצוה. כמו שאמרו 'בזמן שכל יושביה עליה' וכו'... לכן על ידי האחדות באין לשביתת שמיטה...
ולכן חרב המקדש על ידי שנאת חנם, ועל ידי ביטול שמיטין ויובלות — כי הכל ענין אחד כנ"ל (שפת אמת — בהר).

'כמה גדול המשא ומתן באמונה בלי אונאה בלי רבית ובמאזני צדק, שהתורה ייחדה לענין זה כמה וכמה פרשיות. ואמר צדיק גדול אחד: רצונך לידע כמה גדול משא ומתן באמונה — מקל וחומר אתה למד: ומה מי שעוסק בתורה באותן הפרשיות של מקח וממכר או לומד במשנה 'המחליף פרה בחמור' וכיוצא בכך — שכרו מרובה וחשוב בעיני המקום שהרי עוסק בתורה, כל שכן אדם שהוא מחליף ממש או עוסק בכל משא ומתן אחר וכל מה שעושה הכל עפ"י התורה, אין צריך לומר כמה היא נחשבת עבודה גדולה לפני המקום!
(מספר הפרשיות — בשם הבעש"ט)

ויבן עשו את הבכרה — פירוש, מכבר היה מבוזה אותה, ועל כן לקחה יעקב ממנו. ונמצא בספר ר' יהודה החסיד: מכאן אתה למד, שאם יש ביד רשע ספר-תורה או מצוה אחרת, דמותו לצדיק לרמותו וליטלו ממנו (דעת זקנים מבעלי התוספות — בראשית כה, לד).

ולא תונו איש את עמיתו, ויראת מאלקיך... — איש את עמיתו ויראת — סופי תיבות שתות, לומר לך שאונאה עד שתות (ר"ח פלטיאל וע"ש); בעל הטורים — בהר).
על ענין שיעור 'שתות' — ע' דובר צדק, עמ' 15.

דף נא

'אלא אי אמרת מוכר נמי כלוקח דמי מאי נפקא להו מינה, כי היכי דעבדי ליה רבנן תקנתא ללוקח הכי נמי עבדי ליה רבנן תקנתא למוכר...' — ואם תאמר, לפי מה שעלה עכשו על דעת המקשה שהטעות מצויה גם לתגרי לוד, מדוע שמחו מעיקרא ומדוע חזרו בהם, הלא כל הטבה לצד מסוים, בפעם אחרת יכולה היא להיות הרעה לו? ויש לומר שסבר פחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן וחזור בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ולכן שמחו תגרי לוד משום שמכרם קיים ואין יכולים הלוקחים לחזור בהם לאחר זמן (רמב"ן ועוד. ועתור"פ).

'שדריה לקמיה דרב נחמן, אמר ליה: לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר. מאי טעמא... עד דמתרמי ליה זבינתא כזבינתיה וידע אי טעה אי לא טעה' — ואף על פי שאותו אדם ידע על אונאתו מקודם לכן וכבר נתיאש — יש לומר שהואיל וסבר שאין יכול לתובעו, הרי זו כמחילה בטעות ואינה מחילה. (כן י"ל לדעת הרי"ף הנ"ל. ואילו הרשב"א הוכיח מכאן שמוכר חוזר לעולם אפילו ידע על טעותו. וכנראה סבר שיאשו מועיל הגם שהיה בדעה מוטעית. וכבר דנו האחרונים בדין יאוש בטעות. וע"ע אילת השחר).

'אבל מוכר דאבודי קא מוכר דאמרי אינשי זבין אוביד' — אף על פי שהפרשה מדברת בתגר

[שהרי בעל הבית המוכר כליו אין עליו אונאה], והלא התגר אינו מפסיד אלא מרויח? — יש לפרש שאעפ"י שאין כאן טעם גדול, די לו לעשות צריכותא בכל דהו, ומשום שיש מוכר שמפסיד, כגון בעל הבית בכלי תשמישו או בקרקעות, הוה אמינא שאין אונאה לשום מוכר, שלא חילקה תורה (עפ"י רשב"א).

ויש מי שתירץ שי"ל שהפרשה מדברת בבעל הבית המוכר כלי תשמישו, ואעפ"י שאין עליו אונאה, הוהירתו תורה שלא יאנה (עפ"י שיטמ"ק מהרשב"א בשם הראב"ד. והרשב"א שלפנינו כתב שהראב"ד לא תירץ. וע' באילת השחר שהקשה בסברא על תירוץ זה).

רבי יהודה אומר: אין אונאה לתגר... בתגר ספסר' — לפי זה מובן דיוק הכתוב וכי תמכרו (לשון רבים) ממכר לעמיתך או קנה (העלים הרבים גבי קניה) — כי את המוכרים הוהירתו תורה גם על ידי סרסור, וזהו תמכרו — בין תגר ראשון בין תגר שני מוזהרים שלא לאנות את הלוקח. ואילו או קנה — רק מן הראשון, אבל מן הסרסור, הואיל וזו דרכו שמוכר ללוקח ובקי במחיר — אין כלפיו דין אונאה (עפ"י משך חכמה בהר כה, יד).

(ע"ב) אבל הכא מי ידע דמחיל' — הריב"ש (בתשובה תד) למד מכאן שאין מחילה מועילה קודם שחל חיוב, שהרי אינו יודע חיובו כדי למחול לו. (וע' גם בחו"מ רלב, ז; שו"ת הרשב"א ח"ב רעז וח"ה קה).

אמר אביי: מחזורתא רב אמר כרבי מאיר ושמואל דאמר כרבי יהודה...' — יש לדקדק מדוע לא העמיד דברי שמואל אפילו כרבי מאיר, וכמו שאמרו בתחילה? ופירש הרמב"ן משום שרב ענן מסר בשם שמואל לחלק בין 'על מנת שאין לך עלי אונאה' ל'ע"מ שאין בו אונאה'. ופירוש חילוק זה [דלא כפרש"י כאן], שלשמואל יש הפרש בין אם מתנה עמו שלא יתבע ממנו אונאה, שתנאו קיים מפני שלא התנה על עצם הדין אלא על תביעת חברו, ובין אם מתנה שלא יהא במכירה זו דין אונאה — והרי הוא בא לעקור דבר תורה ולא כל הימנו. ולפי החילוק הזה מוכח שאין כל הבדל אם עוקר ודאי אם לאו, כי אם נאמר שכל שאינו עוקר ודאי — תנאו קיים, היה צריך להיות גם ב'ע"מ שאין בו אונאה' שתנאו קיים, שהרי אין ידוע כעת אם יש שם אונאה — אלא ודאי אין חילוק בדבר ושמואל אמר כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. וכן היא סוגיין בעלמא. (ולזה הסכים הרשב"א).

חפץ זה שאני מוכר לך במאתים יודע אני בו שאינו שוה אלא מנה. על מנת שאין לך עלי אונאה — אין לו עליו אונאה' — מבואר כאן שדין זה אינו אלא לרבי יהודה שמתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קיים, אבל לרבי מאיר — לא אמר כלום. ואם תאמר הלא אם הלוקח מסכים לשלם יותר ממה ששוה, אין זו אונאה כלל, ומדוע נחשב זה למתנה על מה שכתוב בתורה? —

יש לומר, אמנם אילו היה הלוקח יודע ששוה קצת ומסכים ליתן יותר, אין בזה אונאה כלל ואין צורך בהתנאה, אבל כיון שאינו יודע, ויתכן שסבור ששוה מאתים, הרי סוף סוף הוא מתאנה, ולכך אנו צריכים לדין מתנה ע"מ שכתוב בתורה (עפ"י אילת השחר. ע"ש בהרחבה).